Михайло Фейса
Универзитет у Нови Сад
Филозофски факултет, Нови Сад

УДК 811.161.2(497.113)

РУСКИ ЯЗИК У СЕРБИЇ И ЙОГО МЕСТО У ФАМЕЛИЇ СЛАВЯНСКИХ ЯЗИКОХ[1]

Абстракт: Бачко-сримски Руснаци / Русини представяю доказ же длуготирвace еґзистованє єдней малочисленей заєднїци цалком можлїве лєм кед держава витвори одвитуюци условия. Сербия обезпечела високи ступень ґаранцийох же меншински права у обласцох образованя, култури, информованя и урядового хаснованя язика и писма, буду, по значни уровень, почитовани. Руснаци припадаю карпаторусинскому/рускому народу, автохтоней славянскей популациї централноевропско-карпатского реґиона, подзелєного з границами Україны, Польскей, Словацкей, Мадярскей, Румунії, Ческей републики и Молдавиї. Виводзаци заключенє по стандардних критериюмох одредзованя припадносци ґу восточней, заходней и южней ґрупи славянских язикох, автор заключує же руски язик дзелї характеристики зоз заходнославянскима, хтори и преовладую, восточнославянскима та и южнославянскима язиками.

Ключни слова: Руснаци / Русини, руски язик, славянски язики, меншински язики, линґвистични критериюми

1. У карпатским ареалу

Бачко-сримски Руснаци / Русини припадаю карпаторусинскому/рускому народу, автохтоней славянскей популациї централноевропско-карпатского реґиона, подзелєного з границами Україны, Польскей, Словацкей, Мадярскей, Румунії, Ческей републики и Молдавиї. Їх националне мено повязує их зоз востоком, прето же Рус (Русь) була назва териториї велькей стредньовиковней держави зоз центром у Києве. Велї назви з хторима ше карпатоски Русини наволовали або з хторима их наволовали други – як напр. Карпато-Русин, Карпато-Рус, Угро-Русин, Рутен, Руснак, Рушняк итд. шицки ше одноша на жридлову и традиционалну вязу зоз восточнославянским народом Руси.

Виками Руснаци жили у границох Мадярского кральовства. Жили у сиверовосточних мадярских жупанийох, точнєйше у Земплину, Шаришу, Абауй-Торни, Боршоду, Саболчу, Ужу, Уґочи, Марамарошу и Ґемеру. Векшина з тих жупанийох находзи ше нєшка у восточней Словацкей, а други у Мадярскей,

[1] Робота настала як продукт проєктох 187002 и 187017, хтори финансує Министерство науки Републики Сербиї.

України и Румуниї. Пред коло 260 роками ґрупи Руснацох почали ше селіїц зоз свойого отечества у Карпатских горох на юг до Сриму и Бачки, хтори ше нєшка находза у Войводини у Сербиї и у Восточней Славониї у Горватскей.

По пораженю и поцагованю Отоманскей империї з Бачки, Сриму и Банату 1699. року, австроугорским власцом требало вецей жительства на югу своєй держави та побудзовали на колонизацию Нємцох, Мадярох, Словакох и других, як и Русинох (Gavrilović, 1977: 153). То причина прецо и предком войводянских Русинох, гражданом шлєбодного статуса у Габсбурґскей монархиї („Ruthenus Libertinus", як их наволовали) и грекокатоліцкей (униятскей) вири, у вкупним числу од коло 2.000, допущене же би ше, по контракту з державнима власцами, населєли до „dessolata possessio Keresztur" и места Коцур, хторе нєдалєко, у централней Бачки стредком XVIII вика (Хорњак, 2006: 25).

Присельованє до нового краю почало дзешка медзи 1743. и 1746. роком. Рок 1745. вжати як рок урядового насельованя Руснацох до Бачки з оглядом же 17. януара 1745. Франц Йозеф де Редл, совитнїк царици Мариї Терезиї и администратор Бачкого державного округу у Сомбору, подписал перши официйни документ – контракт о насельованю 200 руских, грекокатоліцких фамелийох на пустару Вельки Керестур. Контракт о насельованю Руснацох до Коцура подписани 1763. року (Лабош, 1979: 77). Евидентне же Руснаци були населєни до тих крайох под истима або подобнима условиями як и други народи (окрем Нємцох хтори мали найвигоднєйши условия насельованя). Значне визначиц же Руснаци були грекокатоліки и же то представяло єдну зоз причинох прецо им було дошлєбодзене населїц ше у южних часцох Австро-Угорскей монархиї. Кед би були православни, нє було би им допущене виселїц ше зоз сиверних жупанийох.

2. У новим краю

У новим швеце приселєнци будовали хижи, обєкти за ґаздованє, церкви, школи и други явни институциї.

Рускокерестурска парохия основана 1751. року, а основна школа у Руским Керестуре почала робиц 1753. року. Перша грекокатоліцка церква у Коцуре збудована 1765. року. Рускокерестурска и коцурска парохия були уключени до Крижевского владичества за грекокатоліках 1777. року. Пред тим парохиї були часци Калочскей католіцкей архиепископиї. Руснаци постали унияти (грекокатоліки од 1772. року) з Брестску (1596) и Ужгородску (1646) унию.

Як ше руске жительство з часом звекшовало, у глєданю роботи и лєпшого живота, велї ше, починаюци з конца XIX вика, виселєли з Руского Керестура и Коцура до Кули, Вербасу, Нового Саду и Дюрдьова у Бачки, до Шиду и Сримскей Митровици у Сриму (у терашнєй Сербиї), до Славониї и локалитетох коло Вуковару и рики Сави (у терашнєй Горватскей) и прейґ Атлантского океану до Зєдинєних Америцких Державох и Канади.

Од часу кед ше перши Руснаци приселєли до тих крайох та по Першу шветову войну, вони доминантно були фармере. Їх ремеселнїки були орґанизовани до еснафох, а священїкох и учительох було барз мало. З часом Руснаци напредовали у економским, националним и културним живоце. Поспишело им ше очувац свой идентитет. Формовали свой язик и подзвигли го на одредзени уровень же би го могли хасновац у друкованю кнїжкох. Перша кнїжка на руским язику Идилски венєц *З мойого валалу* Гавриїла Костельника, хтора публикована 1904. року.

На концу Першей шветовей войни Австро-Угорска монархия ше розпадла. Шицки конари русинского народу, хтори по 1918. рок, существовали и розвивали ше у рамикох єдней держави, Габсбурґскей монархиї, вецей нє були вєдно. Руснаци у Бачки мушели найсц свою власну драгу.

У Сербиї (або у Кральовини Сербох, Горватох и Словенцох, або, познєйше, у Кральовини Югославиї) Руснацом допущене формовац национални, културни институциї на основи колективних правох шицких националних меншинох, цо нє був случай у їх старим краю. Вони достали статус националней меншини славянского походзеня 1919. року, перши и, у периодзе з велїх рокох, єдини медзи своїма сонароднїками у Карпатским ареалу. То була подія од значеня найвисшого ступня хтора трасовала драгу їх националного и културного розвою. У таких обставинох Руснаци чувствовали же сновонє Руского народного просвитного дружтва, воланого Просвита, був перши крочай зоз хторим вони манифестовали свойо намаганє ґу нєзависному националному и културному животу. На сновательней схадзки, 2. юлия 1919. року у Новим Садзе, руска национална заєднїца ришела дзвигнуц свой народни язик (нє русийски або украïнски) на уровень литературного язика. По нєшка ше каждодньова руска бешеда хаснує у образованю, културним живоце и преси.

Остатнї даскельо роки Република Сербия превжала даскельо крочаї хтори без сумнїву одкриваю вельку усиловносц би ше унапредзел статус рускей меншини. Пред осем роками (2002) Покраїнски секретарият за предписаня, управу и национални заєднїци установел за кажду меншину цалком нову институцию – Национални совит за кажду меншину. Остатнї даскельо роки Република Сербия превжала даскельо крочаї хтори без сумнїву одкриваю вельку усиловносц би ше унапредзел статус рускей меншини. Пред дзешец роками Покраїнски секретарият за предписаня, управу и национални заєднїци установел за кажду меншину цалком нову институцию – Национални совит за кажду меншину. Национални совити, як найвисши орґани меншинскей самоуправи у Републики Сербиї, оформени на основи Закона о защити правох и шлєбодох националних меншинох 2002. року у тедишнєй Союзней Републики Югославиї хтори верификовала Скупштина, а з орґанизацийну и другу потримовку Министерства за людски и меншински права (Руснаци, 2009: 17). Главни обласци активносци Националного совита рускей националней меншини то култура, образованє, медиї и, ґенерално патраци, скоро шицко цо значне за руску меншину. Совит єдини леґални представитель ру-

скей меншини. Шицки руски институциї и орґанизациї конкурую зоз своїма проєктами при розличних покраїнских секретариятох (за национални меншини, за образованє, за науку и технолоґийни розвой, за културу, за вирски заєднїци, за привреду и други) а НСРНМ одобрує або одбива їх финансованє з боку покраїнских власцох. Национални совит рускей националней меншини достава и периодични буджетски средства як зоз министерствох Републики Сербиї зоз Беоґраду, так и зоз покраїнских / войводянских секретариятох за финансованє, у єдней розумней мири, цалей културней активносци.

Року 2006. прилапени нови Устав и право на вибор националних совитох конституционализоване. Устав Републики Сербиї зоз 2006. року ґарантує у члену 75. колективни меншински права на основи хторих припаднїки националних меншинох, нєпостредно або прейґ своїх представнїкох, участвую у одлучованю або сами одлучую о поєдинєчних питаньох вязаних за свою културу, образованє, информованє и урядове хасновање язикох и писмох, у складу зоз Законом. Устав уключує шицки релевантни медзинародни документи хтори ше одноша на меншини.

Припаднїки рускей меншини маю право образовац ше на мацеринским язику и нащивйовац годзини хтори ше фокусую на историю и културу меншини, а, источасно, паралелна настава на сербским язику обовязна.

Припаднїком рускей меншини оможлївене хасновац свой язик урядово у општини або населєню у хторим творя 15 % локалного жительства. Уставни закон обезпечує и урядове хасновање руского язика у судских поступкох, праве як и у виберанкових материялох. Рускей меншини дате право же би на своїм язику могла виписовац назви улїцох або других ґеоґрафских местох. У обласцох у хторих руска меншина твори по 15 % локалного жительства законски предписаня ше обявюю на руским язику.

Єдна з уставних одредбох хтора заслужує окремну увагу то гевта хтора оможлївює членом националних меншинох же би шлєбодно запровадзовали и отримовали одношеня зоз леґалнима субєктами хтори пребуваю у странских державох, зоз гевтима зоз хторима маю даяки колективни, културни, язични або вирски подобносци.

Держава ше обовязує же будзе финансовац главни културни активносци хтори орґанизую припаднїки єдней националней меншини. За финансованє културних проєктох орґанизаторе ше стимулую же би финансийни средства вимагали од приватних и державних орґанизацийох и инситуцийох хтори ше находза у иножемстве.

Нєшка ше найширша културна активносц рускей националней заєднїци витворює у контексту коло двацец нєполитичних, културно-просвитних-уметнїцких орґанизацийох и институцийох. Єст, иншак, коло двацец пейц традицийни културни фестивали / манифестациї.

3. Фактори обстояня у бачки и сриму

Сумираюци период по початок дзеведзешатих рокох прешлого вика, Мирон Жирош наводзи 14 предпоставки (фактори) хтори, по нїм, приведли до финалного стану – еґзистованя малей популациї свидомих Руснацох, утвердзованя їх националного язика и його подзвигованя на уровень 14. славянского язика, узретосци рускей литератури, новинарства, фолклора и театра. Жирош видзелєл щлїдуюци фактори (Жирош, 1998: 463): 1. существованє двох руских центрох – Керестура и Коцура; 2. ясне припознаванє припаданя ґу Русином Закарпатскей обласци; 3. моцне унапряменє на „триманє вєдно" медзи странцами; 4. Грекокатолїцка церква и чуванє националного идентитета; 5. руска школа; 6. стаємни контакти зоз Горнїцу (зоз карпатским отечеством, зоз бувшима Горнїма жемами Австро-Угорскей); 7. обезпечованє кнїжкох и друкарнї зоз Горнїци; 8. образованє рускей интелиґенциї; 9. чуванє традицийох и националних обичайох (напр. церковних шветох – Крачуна, Велькей ноци, Кирбая), рускей свадзби и явного живота; 10. сновање Руского народного просвитного дружтва; 11. нове обновйованє, повойнови розвой од 1945. по 1990. рок; 12. улога Дружтва за руски язик и литературу; 13. Фестивал културы Червена ружа; 14. Драмски мемориял Петра Ризнича Дядї и Руски аматерски театер Дядя.

Маюци у оглядзе случованя у рускей националней заєднїци, на концу першей деценїї 21. вика, Жирошова анализа би могла буц преширена зоз найменєй ещи дзешец факторами хтори без сумнїву допринюша существованю малей популациї свидомих Руснацох. Ми видзелєли шлїдуюци фактори: 1. Национални совит рускей националней меншини; 2. Завод за културу войводянских Руснацох; 3. Руски народни театер Петро Ризнич Дядя; 4. Апостолски еґзархат за грекокатолїкох у Сербиї и Чарней Гори; 5. Образовна вертикала на руским язику; 6. Рижнородна видавательна активносц; 7. Електронски медиї; 8. Нови културни орґанизациї и манифестациї; 9. Революционерни пременки у Карпатским ареалу; 10. Вигодни медзинародни обставини. Кажди з наведзених факторох обробени у моноґрафиї *Нова Србија и њена русинска мањина / Нова Сербия и єй руска меншина / The New Serbia And Its Ruthenian Minority* (Фејса, 2010), а з тей нагоди затримаме ше на пиятим фактору – образовней вертикали.

Яшелька, предлужене пребуванє и воспитни ґрупи за пририхтованє дзецох до школи существую у Руским Керестуре. Воспитни ґрупи у хторих ше дзеци пририхтую за школу на руским язику и предлужене пребуванє за предшколски дзеци еґзистую у Коцуре и Дюрдьове. У стредкох у котрих нє постої можлївосц орґанизованя порядних воспитних ґрупох на руским язику, руски ше виучує як окремни предмет хтори ше вола Пестованє руского язика з елементами националней културы. Таки воспитни ґрупи орґанизовани у Кули, Новим Садзе и Вербаше, а планує ше орґанизовац пестованє руского язика и у рамикох предшколских оддзелєньох у Бачинцох, Беркасове, Бикич Долу и Шиду (Руснаци, 2009: 25-26).

По Закону, руским дзецом цо ходза до основних школох у гевтих войводянских општинох и местох дзе жиє значни процент Руснацох (по 15 %) оможлївени три годзини тижньово на їх мацеринским язику. Сербски язик (три годзини тижньово) и два странски язики (перши странски язик од 1. класи, други странски язик од 5. класи – два годзини тижньово) виніїмки и обовязни су.

Попри порядней настави (шицки предмети) на руским язику од 1. по 8. класу у Руским Керестуре, Коцуре и Дюрдьове, у других руских стредкох дзе пре мале число школярох нєт можлївосци орґанизованя порядней настави на руским язику орґанизує ше виучованє руского язика зоз елементами националней културы. Предмет виборни и заступени є зоз двома годзинами тижньово. Вон заступени у Бачкей Тополї, Ґосподїнцох, Коцуре, Кули, Нови Садзе, Новим Орахове, Петроварадину, Савиним Селу, Сримскей Каменїци, Сримскей Митровици, Суботици, Ветернику, Вербаше и у Шиду зоз окремнима оддзелєнями у Бачинцох, Беркасове и Бикич Долу. Вкупне число местох доходзи по 16, а вецей як 330 школяре облапени з нїм (Руснаци, 2009: 27). Общи тренд же ше число школярох у школох зоз порядну наставу зменшує, а число школярох у школох зоз пестованьом ше звекшує.

Основне образованє на руским язику обовязне и безплатне. Нєобходне минималне число школярох за орґанизованє класи 15, алє зоз допущеньом Министерства просвити можлїве орґанизовац класу и за менше число од 15.

Моментално нєт анї єдней приватней школи на руским язику анї на єдним уровню у Войводини.

Ґимназия Петро Кузмяк у Руским Керестуре обезпечує подполне образованє на стредньошколским уровню на руским язику од 1970. року. То єдина стредня школа по руски на швеце. Ма интернатске змесценє за школярох и прето можлїве же би ше уписали нє лєм дзеци зоз Сербиї алє и зоз других жемох дзе жию Руснаци. Барз важне наглашиц же аж и Русини / Руснаци зоз Карпатского ареалу чувствую Ґимназию як свою, окреме гевти зоз Україны хтори нє маю скоро нїч зоз образовней вертикали яка єст у Сербиї.

Маюци у оглядзе основне и стреднє образованє, одвичательни орґани можу допущиц виводзенє настави на руским язику (як и на язикох других националних меншинох) кед за формованє класи єст менєй од 15 школярох хтори жридлово бешеднїки. Факт же ше вкупне число школярох по класи на руским язику благо зменшує.

Оддзелєнє за русинистику на Филозофским факултету у Новим Садзе походзи од Лектората за руски язик хтори основани 1972. року (од 1981. року – Катедра за руски язик и литературу) и представя найвисши уровень образованя по руски. Нови курикулум базовани на Болоньскей декларациї. Понеже руска популация у Войводини / Сербиї досц мала, Оддзелєнє за русинистику специфичне пре релативно мале число студентох. Прибліжно двацец пецеро студенти студираю на Оддзелєню, а стреднє ше уписую пецеро студенти по школским року.

Трицец пецеро студенти потераз дипломовали на Оддзелєню за русинистику. Од нїх ше обчекує же би були лидере културно-образовного живота

Руснацох у Сербиї у першей половки 21. вика. Векшина з нїх унапрямена на язични виглєдованя.

Курси руского язика можу ше нащивйовац и на Оддзелєню за медиї дзе существує можлївосц же би ше на буджет уписали двойо студенти. Студенти зоз даскелїх оддзелєньох Филозофского факултета можу тиж студирац руски язик – як виборни.

По нєшка публиковани три руски ґраматики – *Ґраматика бачваньско-рускей бешеди* о. др Г. Костельника (обявена 1923. року; оп. Костельник, 1975), *Ґраматика руского язика: Фонетика – морфолоґия – лексика I* проф. Миколи М. Кочиша (оп. Кочиш, 1977) и Ґраматика руского язика проф. др Юлияна Рамача (оп. Рамач, 2002). У перших двох, зоз двацетого вику, баржей пре дружтвено-политични условия у хторих жили авторе як пре линґвистични факти, руски язик третирани як диялект украïнского язика. У трецей ґраматики руски язик змесцени медзи заходнославянски и восточнославянски. Автор тих шорикох, позарядови професор за предмет Руски язик на Оддзелєню за русинистику и представитель войводянских Руснацох у Интерреґионалней комисиї за кодификованє русинского язика, на числених наукових сходох ширцом швета, цо по нєшка нє була пракса, представял руски язик з рижних аспектох. Проф. др Михайло Фейса бешедовал, а написал и даскельо статї, хтори ше дотикаю статуса руского язика. З тей нагоди пренєшем есенцию тих виглєдованьох. Увагу фокусуєм на общи фонетски и морфолоґийни характеристики хтори одредзую восточнославянску, заходнославянску и южнославянску язичну заєднїцу и поровнам их зоз характеристиками руского язика.

4. Медзи трома славянскима язичнима заєднїцами

У *Основох поровнуюцей ґраматики славянских язикох* Р. Бошкович як основни характеризуюци риси славянских язичних заєднїцох видзелює шлїдуюци характеристики (Бошковић, 1977: 15-17):

А) *прикмети виключно восточнославянскей язичней заєднїци*:

1. розвой праславянских полувокалох *ъ, ь* на *о, е* пред праславянскима сонантами *ŕ, ĺ* (русий. *горло, зерно*; укр. *горло, зерно*; руски *гарло, зарно*);
2. специфични розвой праславянских ґрупох TORT, TERT, TOLT, TELT зоз ткв. восточнославянским полногласйом на TOROT, TERET, TOLOT (русий. *ворона, молоко*; укр. *ворона, молоко*; руски *врана, млєко*);
3. розвой праславянских ґрупох *tj, dj* на *č, ž* (укр. *свіча, межа*; русий. *свеча, межа*; руски *швичка, меджа*);
4. специфични розвой *е* на початку слова хторе прешло до *о* (укр., русий. *один, Олена;* серб. *jedan, Jelena*; руске *єден, Гелена/Єлена*);

Б) *прикмети заходнославянскей язичней заєднїци*:

1. розвой праславянских ґрупох *tj, dj* на *c, dz (*або *z)* (поль. *świeca, miedza*; чес. *svice, meze/mez*; руски *швичка, меджа*);

2. *š* (а нє *s*), як резултат другей и трецей палатализациї (чес. *touše, Češi, všecek*; руски *мухи, Чехи, шицко*);
3. одсуство такв. епентетичного *л* (*l`*) у суфиксалних складох (поль. *ziemia,* слвц. *zem*; русий. и укр. *земля;* руски *жем;* русий. *лублю;* руски *любим*);
4. чуванє праславянских ґрупох *tl, dl* (укр. *крило, вила/вилки*; русий. *крыло, вилы*; серб. *крило, виле;* слвц. *kridlo, vidly*; руски *кридло, видли*);
5. одсуство палатализациї у праславянских ґрупох *kvě, gvě* (поль. *kwiat, gwiazda;* слвц. *kvet, hviezda*; укр. *цвіт/квіт, звізда*; русий. *цветок, звезда*; серб. *цвет, звезда*; руске *квет/квиток, гвизда*).

в) *прикмети южнославянскей язичней заєднїци*:

1. прасл. *t^e, n^e : te, ne*; т.є. праславянски палатализовани консонанти нє преходза до палаталох (серб. *породити, косити, топао*; укр. породити, косити, теплий; руски *породзиц, кошиц, цепли*);
2. праславянски ґрупи на початку слова ÕRT, ÕLT : RAT, LAT (*раван, расти, лакат*; руски *ровни, роснуц, локец*);
3. праславянски ґрупи TORT, TERT, TOLT, TELT : TRAT, TRĚT, TLAT, TLĚT (серб. *врана, бр(иј)ег, мл(иј)еко*; сербски тоту характеристику дзелї зоз ческим и словацким; руски *врана, брег, млєко*);
4. праславянске *ę : e* (серб. *пет, десет*; русий и укр. исти: *пять, десять*; слвц. *pet/pãt`, dzesec/desat`*, вост. слвц. *pejc, dzesec*; руски *пейц, дзешец*);
5. од праславянского *ch* (*h*) достате *s* (а нє *š*, як у заходнославянских язикох) (напр. ст. сл. Д и Л *musě, vьsь*; серб. *муви/муси, све*; чес. *touše, vše*; поль. *musze, zawsze*; д. луж. *muše, wšen*; руски *мухи, шицко*).

Треба мац на розуме же гранїци пресцераня тих основних характеристикох трох славянских заєднїцох нє мож оштро поцагнуц. Кед бизме их сцели ґрафично представиц, вони би нє представяли три окремни множества, алє скорей множества хторим мож, у математичней терминолоґиї, утвердзиц пререз. Або, як Й. Шмит, илуструюци свою *теорию габи*, свойочасово представел одношеня медзи индоевропскима язиками (дзе слово о штирох габох: келтскей, ґерманскей, греческо-италскей, балто-славянско-индо-иранскей...; Ivšić, 1970: 2) як три габи хтори здабу на медзисобно споєни карики, з чим ше визначує же кажда з нїх одредзена зоз дзепоєднима заєднїцкима и дзепоєднима специфичнима прикметами.

5. Заключни констатациї о месце руского язика

Виводзаци заключенє по стандардних критериюмох одредзованя припадносци ґу восточней, заходней и южней ґрупи славянских язикох, мож заключиц же руски язик дзелї дакус вецей, або у векшей мири, заєднїцки характеристики зоз заходнославянскима язиками, насапредз словацким, або восточнословацкима бешедами. Место руского язика у фамелиї славянских язикох на основи виложеного мож представиц и ґрафично:

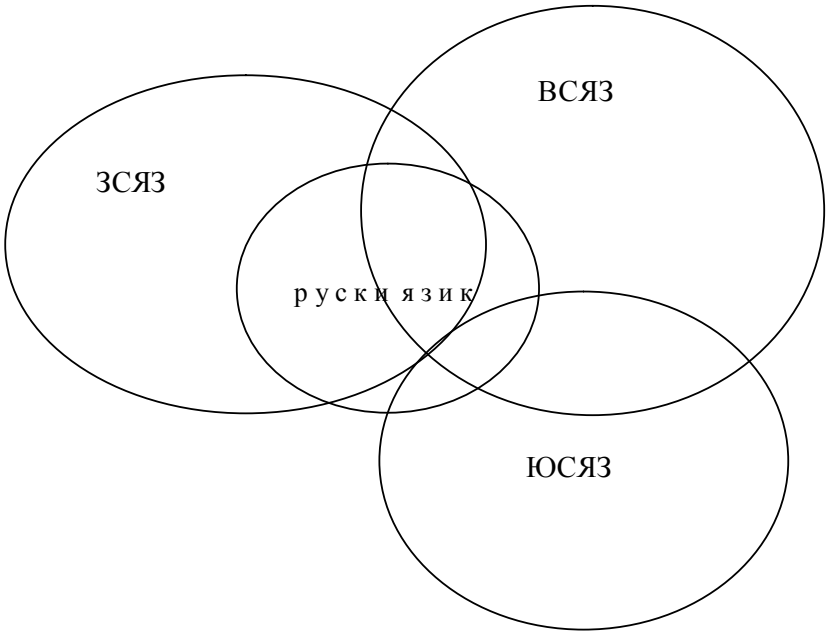

Шлїдуюце заключенє представяне на вецей заводи на славистичних наукових сходох и у рускей / русинскей явносци як у Сербиї так и иножемстве. По нєшка є нє оспорене з оглядом же евидентне же кед ше линґвистична класификация базує на линґвистичних фактох и критериюмох, диялектизованє руского язика яке доминовало у прешлим столїтию у подполносци нєосноване. З тим вецей же 2004. року у славистичних кругох прилапене кодификофанє русинских вариянтох односно русинского язика, цо Ополски универзитет коруновал зоз одвитуюцу моноґрафию публиковану 2004. року (оп. Magocsi, 2004).

Автор тих шорикох вообще нє песимиста у вязи зоз розвойом руского язика. Оддзелєнє за русинистику ма квалитетних и перспективних студентох. Штверо з нїх напр. активно уключени до виробку *Правописного словнїка руского язика*, хтори представя першу фазу виробка нового *Правописа руского язика*. Перши, Миколи М. Кочиша, публиковани пред штирома дециениями (Кочиш: 1971).

Войводянски Руснаци у Сербиї маю, праве як и други припаднїки националних меншинох, можлївосц очуваня и розвою свойого националного идентитета у обласцох ґарантованих зоз Уставом и законами. Нови законски статус оможлївел рускей заєднїци основац два барз важни институциї – Национални совит рускей националней меншини и Завод за културу войводянских Руснацох. Док Завод основани за културу у найширшим смислу, Национални совит рускей националней меншини основани за штири обласци у хторих руска заєднїца ма заґарантовани права – за културу, за образованє, за

информованє и за урядове хасноване язика и писма. Зоз снованьом Националного совита рускей националней меншини руска меншина ма можлївосц, з єдного боку, очувац и розвивац елементи свойого идентитета, тє. очувац и унапредзиц свойо културни, язични, вирски и други специфичносци, и, з другого боку, участвовац у дружтвеним живоце и дзелїц управну власц.

Случай руского язика хтори у урядовим хасноваю даскельо децениї, як у покраїнских орґанох так и на териториї шейсцох општинох у хторих Руснаци жию у значним чишлє, у каждим случаю приклад за визначоване пред велїма развитима европскима дружтвами и державами.

Литература

Barić, E. (2007). *Rusinski jezik u procijepu prošlosti i budućnosti*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Бошковић, Р. (1990). *Основи упоредне граматике словенских језика: фонетика и морфологија*. Никшић: Универзитетска ријеч.

Дуличенко, А. Д. (1981). „Русинский язык". У А. Е. Супрун и А. М. Калюта, *Введение в славянскую филологию*. Минск: Вышейшая школа, 132–134.

Дуличенко, А. Д. (1995). *Jugoslavo Ruthenica I*, *Роботи з рускей филолоґиї*. Нови Сад: Руске слово.

Дуличенко, А. Д. (2002). *Книжка о руским язику* (умножене як рукопис, без рецензентох). Нови Сад: НВУ Руске слово, Дружтво за руски язик, литературу и културу.

Дуличенко, А. Д. (2009). *Jugoslavo Ruthenica II*, *Роботи з рускей филолоґиї и историї*. Нови Сад: Филозофски факултет – Оддзелєнє за русинистику, НВУ Руске слово.

Фейса, М. (1997). „Карпатскосц коцуризмох". У *Зборнїк роботох зоз III конґреса Русинох / Руснацох / Лемкох*. Руски Керестур: Руска матка, 155–168.

Fejsa, M. (1998). „Yugoslav Rusyns: Identity, Culture, Education, Religion". In *National Minorities In Vojvodina*. Novi Sad: Opšte udruženje studenata za Evropu / Association des Etats Généraux des Etudians de l` Europe, 56–67.

Fejsa, M. (2000). „Југославянски Русини (Руснаци) / Ruthènes de Yougoslavie / Yugoslav Rusyns (Ruthenians)". In *Multilingual European Guide of Cultural Communities and of Maisons de Pays of Europe*. Le Cannet: European Federation of the Maisons de Pays, 267–278.

Фейса, М. (2004). „Социолинґвистични аспект руского язика: Войводина". У *Русиньский язик*. Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej, 373–383.

Фейса, М. (2006). „Образованє при Руснацох". У *Изученя русинського языка у Мадярщини и за ії ґатарами*. Вседержавна русинска меншинска самоуправа у Мадярскей, 29–38.

Фејса, М. (2005). „Положај русинске националне мањине". У *Књига резимеа*. Београд: Српска академија наука и уметности – Међународни одбор за проучавање националних мањина и људских права, 36–38.

Фейса, М. (2007). „Основни характеристики руского язика у поровнаню зоз другима славянскима язиками". У *Славянские литературные микроязыки и языковые контакты*. Тарту: Тартуский университет – Кафедра славянской филологии, Королевская шведская академия литературы, истории и древностей, 90–100.

Фейса, М. (ред.). (2007). *Русини / Руснаци / Ruthenians (1745–2005) I*. Нови Сад: Филозофски факултет – Одсек за русинистику, ИК Прометеј, КПД ДОК – Куцура.

Фейса, М. и Медєши, Г. (2007). „Правописни проблеми руского язика у Войводини". У *Jazyková kultúra a jaziková norma v rusínskom jazyku*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Ústav regionálnih a národnostných štúdií.

Фейса, М. (2008). „Руски язик у урядовей сфери". У *Русиньскый язык меджі двома конґресами*. Пряшів: Світовый конґрес Русинів, Інштітут русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты в Пряшові, 92–95.

Фейса, М. (ред.). (2008). *Русини / Руснаци / Ruthenians (1745–2005) II*. Нови Сад: Филозофски факултет – Одсек за русинистику, ИК Прометеј, КПД ДОК – Куцура.

Фейса, М. (2009). „Найвисши ступень меншинского образованя". У *Карпатские русины в славянском мире*. Москва – Братислава: Univerzita Komenskeho v Bratislave – Filozofická fakulta – Katedra všeobecných dejín, Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова – Исторический факультет – Кафедра истории южных и западных славян, 257–269.

Фейса, М. (2009). „Тенденциї розвою нормованя руского язика войводянских Руснацох". У *Труды и материалы*. Москва: Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова, 177.

Fejsa, M. (2010). „Dvojezičnost kod rusinske dece u Vojvodini". *Zbornik Pedagoškog zavoda* 6., 69–73.

Фейса, М. (2010). *Нова Србија и њена русинска мањина / Нова Сербия и єй руска меншина / The New Serbia And Its Ruthenian Minority*. Нови Сад: Издавачка кућа Прометеј – Културно-просветно друштво ДОК.

Gavrilović, S. (1977). „Rusini u Bačkoj i Sremu od sredine XVIII do sredine XIX veka". *Godišnjak Društva istoričara Vojvodine*. Novi Sad: Društvo istoričara Vojvodine, 153–215.

Ґуставсон, С. (1983). „Руски язик у Югославиї – дияхрония и синхрония". *Творчосц* 9, 20–30.

Halaga, O. R. (2002). *Východnoslovenský slovník, I–II*. Košice, Prešov: Universum.

Хорњак, М. (2006). „Бачко-сремски Русини". У *Русини / Руснаци / Ruthenians (1745–2005) I*. Нови Сад: ИК Прометеј, Филозофски факултет - Одсек за русинистику, КПД ДОК, 3–25.

Костельник, Г. (1975). *Проза*. Нови Сад: Руске слово.

Кочиш, М. М. (1971). *Правопис руского язика*. Нови Сад: Покраїнски завод за видаванє учебнїкох.

Кочиш, М. М. (1977). *Ґраматика руского язика: Фонетика – морфолоґия – лексика I*. Нови Сад: Покраїнски завод за видаванє учебнїкох.

Кочиш, М. М. (1978). *Линґвистични роботи*. Нови Сад: Руске слово.

Лабош, Ф. (1979). *История Русинох Бачкей, Сриму и Славониї 1745–1918*. Вуковар: Союз Русинох и Українцох.

Латта, В. П. (1991). *Атлас українських говорів східної Словаччини*. Братіслава, Пряшев: Словацьке педагогічне видавництво, Відділ української літератури.

Magocsi, P. R. (1996). „The Rusyn Language Question Revisited". In *A New Slavic Language Is Born*. New York: Columbia University Press.

Magocsi, P. R. and Pop, I. (eds). (2002). *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press.

Magocsi, P. R. (red.). (2004). *Русиньскый язык*. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskej.

Маґочи, П. Р. (2009). *Народ нїодкадз*. Ужгород, Нови Сад: Видавательство Валерия Падяка, НВУ Руске слово.

Medješi, Lj. (1993). „The Problem of Cultural Borders in the History of Ethnic Groups: The Yugoslav Rusyns". In Magocsi P. R. (ed.). *The Persistence of regional Cultures: Rusyns And Ukrainians In Their Carpathian Homeland And Abroad*. New York: Carpatho-Rusyn Research Center.

Медєши, Г. (2008). *Язик наш насущни*. Нови Сад: Дружтво за руски язик, литературу и културу.

Надь, Г. Г. (1983). *Линґвистични статї и розправи*. Нови Сад: Руске слово.

Надь, Г. Г. (1988). *Прилоги до историї руского язика*. Нови Сад: Руске слово.

Рамач, Ю., Фейса, М. и Медєши, Г. (1995, 1997). *Српско-русински речник / Сербско-руски словнїк* I–II. Беоґрад, Нови Сад: Завод за учебнїки и наставни средства, Универзитет у Новим Садзе – Филозофски факултет – Катедра за руски язик и литературу, Дружтво за руски язик и литературу.

Рамач, Ю. (2002). *Ґраматика руского язика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Рамач, Ю., Медєши, Г., Тимко-Дїтко, О. и Фейса, М. (2010). *Руско-сербски словнїк / Русинско-српски речник*. Нови Сад: Универзитет у Новим Садзе – Филозофски факултет – Катедра за руски язик и литературу, Завод за културу войводянских Руснацох.

Руснаци у Сербиї – Информатор. (2009). Руски Керестур: Национални совит рускей националней заєднїци, Завод за културу войводянских Руснацох, НВУ Руске слово

Сабо, С. (2008). „Завод за видаванє учебнїкох од снованя по нєшка". У *Русини / Руснаци / Ruthenians (1745–2005) II*. Нови Сад: Филозофски факултет – Одсек за русинистику, ИК Прометеј, КПД ДОК – Куцура, 319–324.

Сеґеди, К. (2007). „Русинисти-линґвисти". У *Русини / Руснаци / Ruthenians (1745–2005) I*. Нови Сад: Филозофски факултет – Одсек за русинистику, ИК Прометеј, КПД ДОК – Куцура, 248–252.

Spevak, Z. (2006). „(Postoje li) evropski standardi u obrazovanju nacionalnih manjina". In *Evropske dimenzije reforme sistema obrazovanja i vaspitanja*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu – Filozofski fakultet – Odsek za pedagogiju, 124–128.

Стоянац, Н., Пиянович, П., Тамаш, Ю. и Сабо, С. (ред). (1996). *Руснаци / Русини 1745–1995*. Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства, Филозофски факултет – Катедра за русински језик и књижевност.

Супрун, А. Е. и Калюта, А. М. (1981). *Введение в славянскую филологию*. Минск: Вышейшая школа.

Жирош, М. (1998). *Бачванско-сримски Руснаци дома и у швеце 1745–1991* II. Нови Сад: Грекокатоліцка парохия св. Павла и Петра.

Mihajlo Fejsa

THE RUTHENIAN LANGUAGE IN SERBIA AND ITS PLACE IN THE FAMILY OF SLAVIC LANGUAGES

Summary: The origin of the Ruthenian / Rusyn linguistic system can be traced back to the Common-Slavic period. It is a language with its own authentic and stable linguistic system. According to linguistic criteria the Ruthenian language has characteristics of mostly Western Slavic, Eastern Slavic, and even Southern Slavic languages.

Recognized administratively in the Republic of Serbia / Autonomous Province of Vojvodina, the Ruthenian minority enjoys high degree of self-government. Legislative, executive, and judicial bodies exercise power in all areas in which the language and cultural rights of the Ruthenian minority are especially important. This applies particularly to education, culture, media, and local administration. The new legal status has enabled the Ruthenian community to establish two very important institutions – the National Council of the Rusyn National Minority and the Institute for Culture of the Vojvodinian Ruthenians.

The case of the Ruthenian language, which has been in official use for several decades both in the provincial organs and on the territory of six municipalities in which the Ruthenians live in a significant number, is by all means a prominent example for many developed European societies and states.

Key words: Ruthenians / Rusyns, Ruthenian language, minority languages, linguistic criteria